

« zurück blättern vor »

GMIN subst. m., ab 1420. 1) ‘Gruppe von Menschen, die auf irgendeine Weise organisiert ist; Gesellschaft; soziale Schicht; große Gruppe, Menschenmenge’ – ‘grupa ludzi zorganizowana w jakiś sposób; społeczeństwo; warstwa społeczna; duża grupa, tłum’: Anf. 15. Jh. JA XXVII 266, STP *Gmyn myesczsky comunitas*. o 1456 AGZ XIV 498, STP *Totam comunitatem al. gmyn de Camyonka*. o 1466 R XXII 25, STP *Vestra cohors, vestra congregacio, vester populus gmin*. o (†ca. 1529) 1578 BierEz P3, SPXVI *Tedy iedná z gminu onego / Mniemáiąc go nabożnego: Ięłá drugim vkázowác*. o 1560 KrowObr 224v, SPXVI *Niemożesz tego inák rzec / iedno [...] do wfzysfthkiego gminu miáftá Koryntfkiego?* o 1561 1.Leop. Exod. 16 3, L *Wywiedlście nas na tę puftynią, żebyście wfzysftek gmin głodem pomorzyl*. o 1564 OrzQuin Q3, SPXVI *tym iednym słowem SZLÁCHTÁ / wfzysftek Naród y Gmin Polfkiego Rycérftwá fye zámyka*. o 1564 Mącz 436d, SPXVI *Synagoga, lat. congregatio, Zgromádzenie / gmin / ześciefię wfspotek*. o 1572 BudBib Ez 30/15, SPXVI *Wyleię lepak zápalczywość moię ná Sin šítę Micráímfską / y wybiję gmin Alekfándryfki*. o 1579 KochPs 163, SPXVI *A ty więc / AMEN / záтым mów / zebrány gminie*. o 1581 Szczerb.Sax. 345, L *Przysięga rayca bogu, królowi, sędziem u wfzysfkiemu gminowi pospolitemu, bogatemu i ubogiemu*. o 1599 SapEpit A3v, SPXVI *Zewfząd widzę gmin wielki / zaci ludzie ftoią*. o 1600 RybWit C2, SPXVI *Zrozmiátem [!] tu trochę po táćinie Choćiam profstak / bom zroftł w chłofpckim gminie*. o 1607 Warg.Radz. 99, L *Na téj szerokięj ulicy ludzie gminem przechadzają się*. o 1609 Zygr.Ep.A. 4, L *Gmin kościoła naszego, będąc kościołem bożym prawym, mogł sobie obrać paftrze prawe*. o (1690–1695) Mitte 18. Jh. SĪPas 266r *Iak się iuz tego na cisnęto na Most Gmin Wielki... Uczyniła się wielka mostowi Violentia że się rozerwał*. o 1696 Bardz.Tr. 505, L *Ktoż w przyszfłych lat gminie, lub w całym wieku, wspomni tak wielkie przygody?* o 1755–1758 Boh.Kom. 3 159, L *Umieięc ten sekret, w naywięszym gminie nieprzyjaciół zginąć nie podobna*. o (1785) 1791 Hul.Ow. 56, L *Ujrzyysz tam przodków obrazy w niezliczonym gminie*. o 1790 Jezier.Rzepicha 137, DOR *Gmin ludzi, jak zwyczaj w miastach ludnych, otoczył ich wozy*. o 1793 S.Grodz. 107, L *Rachunki miéyfkie przed radą, ławą i gminem zdawane byđz maią*. o (†1826) 1970 Ossol.Wiecz. s. 111 *A tu cały gmin ludu, który by nie ten jeden klasztor, ale i dziesię takich płomieniom wyrwał, stoi nad wami wryty*. o [LBel.] (†1897) 1938–1939 Asnyk Poezje I 7, DOR *Chciejcie być skromni, zrozumiali, prości, panujcie myślą nad słuchaczów gminem*. – (SĪA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L (zan.), SWIL (prze.), SW (stp.), LSP, DOR (daw.). 2) ‘(einfaches) Volk, Pöbel’ – ‘(prosty) lud, plebs, motłoch’: (1533) 1973 Cervus A4 *Plebs...*

vilior pars populi [...], *PolskoŃstwo albo gmin*. o (1695) 1722 Past.F. 252, L *Gmin głupi, płochy, i pleŃliwy*. o 1776 Węg.Mar. 1 152, L *Rozeznano między gminem niewolnie córkę króla*. o (1790) 1926 Staszic Przestr. 218-219, DOR *Natychmiast, widząc całą swoją potęgę i jednowładztwo na gminie zagruntowane, spostrzegając w tych wzgardzonych niewolnikach potężne narzędzie swojej przyszłej wielkości i dumy, odkrywa im krzywdę, którą od szlachty cierpią*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 16 *zaś bojaźń sądu i piekło po śmierci tylko mieć kazali za postrachy wymyślone dla podłego gminu*. o 1827 Kruszyński, PEPŁOWSKI 146 *Gminie: próżno śmie tobą przesąd poniewierać, Ty umiesz dla oyczyzny i żyć i umierać!* o (1830) 1882 Mochn.Lit. 82, DOR *Pokochali wyobrazenie i fantazję gminu dlatego, że w prostocie serca najwięcej poetyckiej prawdy i szczeroty*. o 1847 Trentowski Wiz., PEPŁOWSKI 147 *Zaciekłość i szaleństwo gminu przeszło wszelkie wyobrazenie*. o (†1849) 1949 Słow.Listy I 211, DOR *Tragedia ["Balladyna"] cała podobna do starej ballady, ułożona tak, jakby ją gmin układał, przeciwna zupełnie prawdziwie historycznej*. o 1878 Rol.Nowe 242, DOR *Potoccy często się postugiwali mową ludową, zapożyczając u gminu rozmaitych sentencji moralnych ze skarbnicy przysłowiowej, stanowiącej prawdziwe ziarno mądrości*. o [LBel.] (1888) 1950 Zap.G.Kaśka 7, DOR *Jest to klasycznie zbudowana kobieta z gminu, gruba w pasie, na szerokich stopach – mimo to pełna wdzięku*. – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL (prze.), SW (stp.), LSP, DOR (przestarz.). o **Etym:** mhd. *gemein* subst. f., 'Anteil, Gemeinschaft, gemeinschaftlicher Besitz, Grundeigentum einer Gemeinde, diejenigen, mit denen man lebt, versammelte Menge, Heer', LEX. o **Konk:** *lud* subst. m., bel. seit 1387, STP, zuerst geb. MĄCZ, nur für Inh. 1; *pospólstwo* subst. n., bel. seit 1420, STP, zuerst geb. MĄCZ, nur für Inh. 1. o **Komp:** *gminoruch* subst. m., 'gesellschaftliche Bewegung', bel. seit vor 1900, SW, zuerst geb. SW; *gminorzqđca* subst. m., 'Herrscher in einem demokratischen Staat', bel. seit †1846, SW, zuerst geb. SW; *gminorzqđny* adj., 'volksherrschaftlich, demokratisch', bel. seit †1846, SW, zuerst geb. SW; *gminorzqđstwo* subst. n., 'Volksherrschaft, Demokratie', bel. seit †1846, SW, zuerst geb. SW; *gminowładczy* adj., 'volksherrschaftlich, demokratisch', bel. seit 1866–1870, DOR, zuerst geb. DOR; *gminowładny* adj., 'volksherrschaftlich, demokratisch', bel. seit 1764, TR, zuerst geb. TR; *gminowładztwo* subst. n., 'Volksherrschaft, Demokratie', bel. seit 1764, TR, zuerst geb. TR; *gminowodca* subst. m., 'Volksführer', zuerst geb. SW; *gminowodzca* subst. m., 'Volksführer', zuerst geb. SWIL; *gminowódz* subst. m., 'Volksführer', zuerst geb. L. o **Der:** *gmiński* subst. m., 'Vertreter der Bürgerschaft', 1507 ZapWar nr 1982, SPXVI *consul communitatis alias Gmyskiy*. o †1879 Wej., SW *Pan Jerzy Kroncer, gmińscy i wiele ludu innego*. Zuerst geb. SW; *gminowy* adj., †1846 Bobr., SW *Żołnierz gminowy*. o [LBel.] †1866 Rzew.,

Sw *Gminowa akrymonja wyjednała od szaleńców mniemanego zgromadzenia konstytuującego wyrok, znoszący tytuły, przywileje*. Zuerst geb. CN; *gminny* adj., ‘gewöhnlich, einfach, gemein’, 1763 Nag.Cyc. 5, L *Trybun gminny, woyski pospólstwa, obrany urzędnik, dla obrony gminu*. ◦ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 375 *chodzili tak jak i gminni żołnierze z wąsem*. ◦ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 489 *Białogłowy także gminne zażywały do trzewików małych podkówek*. Zuerst geb. TR; *gminny* subst. m., ‘Vertreter der Bürgerschaft’, 1793 S.Grodz. 107, L *Gminni są umocowanemi reprezentantami wszystkich obywatelów miéyskich*. Zuerst geb. L; *gminiak* subst. m., ‘Einwohner einer dörflichen Gemeinde’, [hapax] 1925 Weys.Józ. Pam. 57, DOR *Rykoń i jemu podobni zdotali dopiero rozruszać sumienie obywatelskie bliższych gminiaków, lecz nie obudzili na dobre ich energii*. Zuerst geb. SW. ❖ Mlat. *communa, commune, communia, communitas* ‘Gesamtheit der Bürger einer Stadt, der Einwohner, der Krieger (= Heer) usw.’ (in Frankreich seit Ludwig VII., 1137–1180, DU CANGE), wurde ins Mittelhochdeutsche als *gemein, gemeine, gemeinde* übersetzt. Die zuerst genannte Form wurde in einem allgemeinen Sinne spätestens um 1400 entlehnt (s. auch ↑*gmina*) und bis etwa 1800 so verwendet. Ende des 18. Jhs. wurde *gmin* in politischen und ideologischen Kontexten als polnische Entsprechung des frz. *peuple* umgedeutet, etwa als positiv markierte Entsprechung zum neutralen *lud* ‘Volk’ (s. die Belege von 1790 Staszic Przestr., DOR, 1827 Kruszyński, PEŁOWSKI, 1830 Mochn[acki] Lit., DOR); nach 1831 geht diese Verwendung in der Publizistik zurück, hält sich jedoch länger in der literarischen Prosa und Dichtung. Die negative Konnotation ‘das einfache Volk, Pöbel’ hält sich länger, s. den Beleg von Zap[olska] G.Kaśka, DOR. Vgl. auch PEŁOWSKI 1961, 145–149. Obwohl *gmin* und ↑*gmina* ganz offenbar unabhängige Entlehnungen sind, haben sich aufgrund der ausdrucksseitigen Affinität und aufgrund der denotativen Nähe der Ursprungsbedeutungen im Polnischen im weiteren Verlauf semantische Überlappungen (gemeinsame Bedeutungen) entwickelt.

« zurück blättern vor »